

SANTINIJEV JEZIK

– odlomak iz romana –

Gradić je bio nenapadan, zapravo samo veće selo smešteno na padini, koja se blago spuštala ka fudbalskom igralištu i branom pregrađenom potoku sa brvnom. Auto sam ostavio na trgu i u tamnoj senci kestena popušio cigaretu. Vazduh je zračio toplinom, a meni to nije smetalo; u autu je bilo mnogo gore nego pod drvetom. Bližilo se podne. U samousluzi, gde su se upravo spremali da zatvore, kupio sam flašu gazirane vode i putem krenuo prema manastiru, udaljenom otprilike nepun kilometar istočno od grada.

Išao sam levom stranom i kada se završilo naselje, otvorio mi se vidik ka dolini s malim ribnjakom, nad kojim se uzdizala velika padina sa tom neobičnom žučkastom građevinom, čiju sam siluetu znao sa omota knjige Viktorije Unterverserove.

Proporcije su bile pravilne, to sam pročitao, a ipak cela crkva je delovala neskladno kao da se njen graditelj udaljio od umerenosti i pravila. Tako iz daljine gledano, hram je bio veoma dugačak i podsećao je pre na bočno krilo nekog zamka nego na svetište. Što sam bliže prilazio, taj utisak se još pojačavao: u odnosu na dužinu građevine visina se činila nedovoljnom. Tamo gde su se ukrštali uzdužni i poprečni brod, pravo u sredini, za toliko je štrčala kupola – kao da ju je u trup crkve neko silom zario. To je neobična zelena kupola okružena špicastim kulama i izdignuta oktaedarskom nadgradnjom sa gotičkim prozorima. Završava se još jednom staklenom manjom kulom, a na njoj se nalazi Bogorodičina kruna trbušasta i teška, kao da će svakog trenutka zajedno sa kupolom da propadne u unutrašnjost crkve.

Neobična građevina. To nije bila katedrala, već posebno podražavanje katedrale: imala je neke njene elemente, kao da se arhitekta samo poigravao. Prvobitno je to bila bazilika, crkva sa dva manja broda sa obe strane i jednim visokim u sredini. Ali onda je baziliku neko izgazio, pretabao, smanjio i na kraju joj natovarao zadatak i važnost mnogo većih crkava.

U glavi su mi se mešali utisci od neuobičajenog pogleda, a takođe i od lektire koju sam tako savese pripremao, a ipak me, na kraju, iznenadila sama stvarnost. Onda me je nešto uznemirilo: neko šuštanje u visokoj travi, pored ivičnjaka, baš kod mojih nogu. Uplašio sam se i odskočio u stranu, pogledom uperenim među zelene stabljike tražio sam zmiyu, a i motku kojom bih pokušao da je oteram. Ali tamo se sad već ništa nije pomeralo. Nedaleko je stajao granati hrast, a oko njegovog hrapavog stabla su se probijali glatki izdanci nekog žbunja. Ostao sam da stojim u senci snažne donje grane i čekao da se taj kratak ružan zvuk začuje ponovo. Osećao sam kako mi se iz kose, sa potiljka, sliva znoj među lopatice. Putem se truckao traktor. Neobrijani vozač u radnom odelu me nije primjećivao, ali je u kabini sa njim sedeo još sasvim mali, na kratko ošišani dečak, i on mi je, sa ljubaznim osmehom, pokazao svoj zamazani srednji prst.

Stajao sam u senci hrasta i čekao da prestane buka motora. Zgrada crkve mi je bila u pravcu sunca koje se snažno odbijalo o površinu ribnjaka pod tvrđavom. Pored puta je ka njemu skretao spori potok sa čijih obala su se klanjale potkresane vrbe. Pored vode je stajala živopisna kuća sa zaprljanim dvorištem punim kokošaka, pataka i gusaka. Neko je išao po tom dvorištu i na kanap između obora i kokošinjca kaćio opran veš: plavobelu posteljину i ružičaste čaršave. A iznad toga crkva... U tom trenutku mi je sve izgledalo kao scena iz starog filma koji odiše dobrim raspoloženjem. Onda je oblak zaklonio sunce i sve, pred čim je bilo neophodno zažmiriti, se pojavilo u podnošljivom svetlu. U treperavom vazduhu sam video sitnu belu priliku iza kamenog zida. Stajala je meni okrenuta leđima. Oblak je otplovio, svetlosti je opet bilo previše. Zaklonio sam oči. Figura nije stajala iza zidica, već na njemu. Onda je skočila na tlo i krenula ka crkvi. Tamo se nalazilo neko tamno drveće ili žbunje, za koje je zamakla, i odjednom je više nisam video. Napustio sam hladoviti zaklon i usijani asfalt me je kroz donove pekao po tabanima.

Putem sam došao sve do brežuljka i kroz kapiju ušao na posed manastira. Kada sam otišao na blagajnu po ulaznicu, mršavi mladi muškarac sa podočnjacima od umora u plavoj majici i sa kicoški štucovanom bradicom je upro u mene oči od monitora kompjutera i pažljivo se nasmešio. „Ma da li je moguće? Evo nama gostiju. Dobar dan.“

Pogledao sam oko sebe na koga bi otprilike mogao da misli, ali osim mene tamo nije bilo nikoga. „Da nije u pitanju neka greška?“

Mladić je postao nesiguran. „Vi ste onaj autor, zar ne?“

„Ne,“ nasmešio sam se što sam predusretljivije mogao. „Ali možda ću jednom biti.“

„Izvinite. Izgleda da sam vas pomešao sa nekim... Sigurno nikada ništa niste napisali?“

„Nikada,“ uverio sam ga i rukavom obrisao znoj sa čela. Ali znoja tamo odjednom nije bilo – samo ulepljena hladna koža puna sitnih bora. Iza debelih zidova stare građevine sada je skoro bilo zima.

Slegao je ramenima. „Onda će, u tom slučaju, biti puna cena.“

Razgledanje je trebalo da počne u jedan. Pušio sam u manastirskom dvorištu i, s vremena na vreme, gurnuo bih glavu pod slavinu koja je virila iz zida. Limeni natpis je upozoravao da voda nije za piće. Sedeo sam na podnevnom suncu i srkao pivo iz plastične čaše. Vreme je polako prolazilo. Kod poljoprivrednih zgrada, malo dalje, polunagi mladić je cepao drva pored panja. Ljudi koji su čekali u dvorištu su ga posmatrali, po takvoj vrućini njegov rad je bio za divljenje. Po svojoj prilici je osećao da ima publiku i posvetio je poslu veliku pažnju. Onda mu je prišao onaj čovek u plavoj majici koji mi je prodao ulaznicu. Nešto mu je rekao i dečko je odmah ostavio posao, otrčavši negde. Palo mi je na pamet da je taj s bradicom kastelan. Zamakao je u ambar, a ja sam primetio alat obešen na vratima: grabulje, kosa, testera i motika. Takođe, visio je tamo i stari kolski točak, i nešto zarđalo, što mi se učinilo kao raonik od pluga.

Krenuo sam u šetnju oko prezbiterijuma. Tuda sam došao u hladovinu severnog dela hrama, na zaravan nekada oblog brega, koga su benediktinci, još u dvanaestom veku, planirali za bogougodnu namenu. Legao sam na zidic, naslonio se na lakat i pažljivo razgledao oklinu. Zaravan je delovala usamljeno. Tu, na kraju poprečnog broda, nasred zelenog travnjaka, crnelo se drveće i žbunje. U travi je bila utabana staza. Pred šumarkom se račvala i obilazila ga sa obe strane. Palo mi je na pamet da bi u njemu čovek mogao da se

sakrije bar na kratko. Onu osobu sam s puta video baš ovde, pre nego što mi se izgubila iz vida.

Pogled na severnu fasadu poprečnog broda je uznemirujući. Nekada je tu bila kula, isto kao na drugoj, južnoj strani. Obe romanske dogradnje je Santini porušio i zamenio ih centralnom kupolom, visokom kao kula. Pitao sam se čime li ga je taj centar privlačio do te mere da je intervenisao sa tako brutalnim ukusom. Sa druge strane, i meni je bilo jasno da se te kule sa kupolom ne bi slagale; središte bi bilo konkurencija ivicama i obrnuto. A arhitekta je tu sve podredio centru.

Još malo sam lutao pogledom po senovitoj fasadi crkve, onda sam ustao i nastavio sa šetnjom. Zaustavio sam se tek tamo gde dalje nije moglo da se ide: na malom prostoru ispod zapadne fasade, kuda je, preko zaraslog jarka, vodio kratki most. Odatle je se jasno moglo videti da je crkva prvobitno imala oblik romanske bazilike. Ali sada je njen izgled izmenjen. Na tu crkvu bi neko mogao da se poseće. Portal podseća na južni ulaz u katedralu svetog Vita na Hradčanima. Vrhovi kula na zabatu i iznad portala podražavaju gotiku. Ali na zabatu se takođe nalazi i podest sa statuom Bogorodice sa bogomladencem, a na njoj ništa gotičko nema. Svetlost koja iz nje izlazi prikazana je zmijolikim plamenovima vatre, a svi ti jezičci su crni.

Onda su me zaokupila dva trokrilna prozora. Izvadio sam iz novčanika papirić sa sličicom, koji sam dobio u biblioteci i uporedio ga sa prozorom. Tačka preseka tri kružnice bila je ista.

Onda sam bacio pogled na svoj sat i izbio na put nazad ka dvorištu manastira, zato što je razgledanje upravo trebalo da počne.

Mlada žena vodič je sa bojažljivim osmehom cepala kartu na ulazu dami, poslednjoj u grupici, koju je jedino taj čin delio od stepenika koji vode ka vratima. Devojka ju je upozorila da će unutra tih stepenika biti mnogo više, a žena se prekrstila. Stajao sam iza njenih leđa, pružao ruku u kojoj je bila ulaznica i osećao njen znoj; u tom mirisu je bilo nečeg mrtvačkog.

Za mnom su se već zatvarala vrata, kada se kroz kapiju u dvorište ugurao veliki crni auto. Odmah sam ga prepoznao, bio je to Knjourov BMW. Načinio je polukrug, zaustavio se i sa obe strane su se otvorila vrata. Kroz prozor se nagnula Knjourova glava i viknula nam da sačekamo trenutak. Sa druge strane je izašla Tereza Coufalova, a kada me je videla na vratima, pogledala je na drugu stranu.

Devojka nije htela da ih pusti unutra zato što nisu imali ulaznicu. Knjour je rekao da će platiti posle i čekao je da mu se skloni s puta. Začudo, popustila je. Terezi sam uzeo u obzir to što je pri toj drskosti bar pocrvenela. Hladno smo jedni drugima rekli „zdravo“. Knjour mi je uvalio svoju šapu, a ja sam mu je, hteo-nehteo, zatresao.

Vodič je parlala i gutala neke glasove, njen govor je bio kombinacija stručnih informacija i nepotrebnog brbljanja. U pod su stavljenе četiri velike metalne osmokrake zvezde, skrenula nam je pažnju. Tim zvezdama se širi pozitivna energija. Pozvala nas je da stanemo na njih, ako želimo. Tereza je probala. Stajala je na zvezdi raširenih ruku i glave zabacene unazad, gledala je gore. „Osećaš li nešto?“, pitao je Knjour, a ona je odgovorila da ne oseća. Dotrčao joj je odostrag i uhvatio je za grudi. „A sad – osećaš li sad nešto?“ Svima

ostalima se to učinilo smešno. Meni nije, a po svemu sudeći, ni njoj. Skoncentrisao sam se na glavni oltar i izbegavao njen pogled. Bilo mi je neprijatno zbog nje.

Oltar ima oblik gotičkog hrama, ili pre, samo njegov skelet, stubove obrazovane statuama i slobodnim rebrima, koja se uzdižu u luk. Kruniše ga jednakostranični trougao u koji je umetnut sferni – tu sam pouzdano prepoznao Santinijev znak. Tek pod krstom je Bogorodičina kruna. Ispod nje se talasaju izvijene statue patrona crkve, Volfganga i Benedikta, a između njih može da se vidi malo, ali nesvakidašnje raspeće Isusa koji je prikovan samo za jednu ruku. Otišao sam da pogledam izbliza. Taj Isus je zaista samostalan: drugom rukom, u zlatni pehar, sam hvata sopstvenu krv koja mu teče iz boka.

„Pozna romanska bazilika,“ pričala je vodič, „krajem sedamnaestog veka bila je u tako lošem stanju da je opat odlučio da je restaurira. Uostalom, 1421. godine manastir su opustošili Husiti i građevina se sve do Santinijevog vremena nije oporavila od toga. Za izradu projekta pozvani su Santini i Kristof Dinzehofer stariji. Santini je pobedio u tom nadmetanju.“

Odvajao sam se od grupe i razgledao zvezde na tavanici. Ali sazvežđe kakvo sam tražio nisam video. Zvezde imaju deset krakova i komplikovano su zagipsovane u složen svod. Njegova rebra se onda povezuju još komplikovanije – u vidu ogromne četvorokrake zvezde. Tamo se, takođe, nalazi i ljljanov krst u koji su upisana velika kitnjasta slova. A opet, nije mi trebalo mnogo da ih pročitam. CSSML na jednom, a NDSMD na drugom kraku krsta. U crnom polju u sredini je S koje se, kao što sam znao iz knjiga, može uzeti kao potpis arhitekta. Santini je bio ponosan na svoju neobičnu crkvu.

Iz razmišljanja me je trgnula Tereza, koja mi je prišla, uhvatila me za lakat i, praćena Knjourom, pokazala na ljljanov krst sa slovima.

„Znaš li šta znače?“, upitala je. „*Crux sacra sit mihi lux, non draco sit mihi dux.*“ Nikada nismo stajali tako blizu jedno drugog. „Ili zbog svega moraš da trčkaraš za Ropsom?“

Udisao sam njen parfem i gledao u tamne oči. Sviđale su mi se. Kao i njeno ispupčeno čelo, i duga tamna kosa, kabanica sa kićankama, i široka usta sa zubima, koji su možda bili malo veći. Na kraju sam skliznuo pogledom na dekolte. Osvrnuo sam se na Knjoura. Posmatrao nas je i samouvereno se smeškao. Mislili su da mogu sa mnom da rade šta hoće.

„*Dux...* to znači vladar,“ rekao sam. Ljutilo me je to što Tereza hoće da triumfuje nada mnom. Kao da smo u Stilaru.

„To znači i vođa.“

„*A draco* – pa to je zmija, zar ne? Ili zmaj, naravno.“

„Te dve nemani najčešće prikazuju đavola. Rogovi i vreća sa lancem? To je dobro tako za decu. I za tebe.“

„Nisam znao da poznaješ doktora Ropsa.“

„Lično ne, ali čitala sam njegove knjige.“

„Stvarno?“

„Imaš o meni visoko mišljenje, šta? Svejedno mi je. I tako ću ti pomoći. Ja bih ta slova pročitala ovako: Sveti krst nek mi je svetlo da mi đavo ne bi postao... Šta? Pa?“

Već mi je toga bilo dosta. „Čitaj kako hoćeš,“ rekao sam i hteo da se vratim grupi. Knjour, koji je čuo naš razgovor, dovršio je za njom: „Da mi đavo ne bi postao gospodar, šta drugo?“ Nije to zapravo viknuo, ali odjeknulo je. Kao ovce sa čobanicom, posetioci sa vodičem gledali su nas sa druge strane crkvenog broda. Knjour im je mahnuo, izvadio iz

džepa kutiju cigareta i učinilo se kao da hoće jednu da zapali. Vodič je počela da urla da će nas zbog njega sve izvesti, a par ljudi je odmahnilo glavom, uglavnom su deca izgledala ogorčena do infarkta, a Knjoura je to zabavljalo. Onda mu je prišao neki Moravac u kariranoj košulji i rekao mu da ne ometa, inače će ga ubiti. Knjour mu se podsmehuo, ali je ipak sklonio cigarete.

Grupica se natisnula oko vodiča. Bilo je jasno da nas više neće pustiti među sebe.

Devojka se vratila izlaganju, ali sada joj je od nervoze preskakao glas i neke rečenice nije uspevala da dovrši. Pričala je o dva manja oltara u glavnom brodu. Sveti Aurelije i sveti Viktorin tu su prikazani u španskom stilu kao dve staklene figure koje stoje i u svojim telima, nogama i rukama kriju posmrtnu ostatku svetaca. Njihove lobanje prekrivaju glatke voštane maske – tako slatka ženska lica, skoro ista, kao da su Aurelije i Viktorin bili blizanci. Istrunule kosti u staklenim cevima ruku i listova imale su plavičasti preliv. Možda je to bila buđ, ali izgledalo je kao da je neko tamo nasuo otrov za pacove.

Odatle nas je vodič odvela do drvene Santinijeve predikaonice u obliku broda sa krilima. Na njoj su rimski brojevi od jedan do deset koji simbolišu deset božjih zapovesti – levo I – III, koji označavaju odnos čoveka prema Bogu, desno IV – X, koji predstavljaju odnos čoveka prema čoveku. Nadstrešica ima oblik krune Device Marije i na njoj su četiri zlatne knjige koje predstavljaju četiri jevanđelja.

Dok sam ja tumarao kod predikaonice, grupa se pomerila do dve kropionice koje se nalaze kod zatvorenog zapadnog ulaza. Obe imaju oblik sfernog trougla i po tome se pretpostavlja da ih je projektovao Santini. Gledajući od zapadnih vrata, na njihovoj površini ogleda se čitava tavanica crkve i glavni oltar.

Vodič je rekla da na tim kropionicama svako od nas može da proveri da li je dobar ili loš čovek. Čekao sam da usledi nešto takvo i prestao sam da slušam. Primetio sam da ispod figure svetog Viktorina, mada je to mogao da bude i Aurelije, sedi neko licem okrenut ka prezbiterijumu, a ka nama, leđima. Sitna žena svetle kose, u svetloj bluzi ili košulji, sa belom maramom oko vrata. Mislio sam da je poznajem. Rekao sam sebi da ću da odem da porazgovaram sa njom – imao sam i više nego dovoljno pitanja za nju.

Ali iznenadna pometnja kod kropionica odvrtila mi je pažnju na drugu stranu. „Čista duša“ – tako je vodič nazivala onog kome ne potone novčić koji položi na površinu. Prišla mi je Tereza i ponovo počela da provocira – navodno, moram da idem da probam to, priprostim ljudima te stvari uvek pođu za rukom. Nisam odgovorio i pratio sam ostale. Deca su moljaka za sitninu, ali prvi pored posude je bio Knjour i već je spuštao unutra jednu krunu za drugom. Sve su potonule. Onda je tamo Knjour dogurao Terezu. Upotrebila je novčić od pedeset helera koji je lakši. I on je, takođe, pao na dno, a Knjour je očigledno bio srećan zbog toga. Sujeverje o čistoj duši je propalo kada su isto prošla i deca iz grupe. Tek onda sam na red došao ja. Knjour mi je pružio novčić od dvadeset kruna, a ostalima se to učinilo smešno. Vodič mi je rekla da će, ako mi to pođe za rukom, u Kladrube da pozove televiziju. Bilo mi je neprijatno. Istrgnuo sam teški novčić Knjoura iz ruke i nemarno ga stavio na vodu. I on je tamo ostao, prividno veoma lak kao brezin list. Svi su se stišali i posmatrali ga s pritajenim dahom. I u toj tišini neko je nešto rekao. Izgovorio je to potmulim glasom koji je mogao biti isto tako ženski kao i muški.

„Ko je ta žena što dolazi iz pustinje?“ To sam najpre začuo i osvrnuo sam se. Deca i odrasli oko počeli su da žagore i tapšu, pokušavajući da stavljaju na vodu još kovanica, neko me je potapšao po ramenu, a vodič je rekla da je to videla prvi put. Odmakao sam se od grupe ne bih li opet začuo taj glas, ali, uzalud. Knjour se pretvarao da se zabavlja i nešto je pričao, ali Tereza je ćutke stajala pored njega i posmatrala me pogledom u kome se mešala razdraganost, iznenađenje i strah. Želeo sam da je pitam da li je i ona to čula – tu rečenicu koja je došla niotkud.

Odjednom se u masi pored kropionice pojavila Viktorija. Na očima je imala te čudne crvene naočare, a njene tanke usne bile su skupljene i bez osmeha. Činilo se kao da hoće nešto da kaže. Da je strašno ljuta. Ali kao da joj je ponestalo reči. Samo je tamo stajala nesigurno, u isprskanoj beloj bluzi, i brisala mokru ruku o pantalone. Ostali su je posmatrali zgranuto, kao da su otkrili da se među njih uvukla umobolna žena. Shvatio sam da je potopila onaj novčić od dvadeset kruna koji je plovio.

Viktorija se okrenula prema Terezi i podigla ruku. Ona je pred njom počela da uzmiče. Onda se glas začuo ponovo: „Ko je ta žena što dolazi iz pustinje? Reci...“ Znao sam da to nisam čuo samo ja, a sada sam u to bio i siguran. Par ljudi se u pometnji osvrnulo oko sebe, uključujući Knjoura i Terezu, a i vodič je pobledela, prenerazivši se. Počešala se po glavi, a kada je htela da se obrati svojim slušaocima, zagrcnula se. I ponovo se taj nevidljivi oglasio: „Bilo joj je dano da protiv njih vodi rat i da ih pobedi. Ko se mača lati – od mača i strada.“

Zakleo bih se da je Viktorija umešala prste u to. Par ljudi se okrenulo prema njoj i zaprepašćeno su je posmatrali. Neko je prokomentarisao da oseća jezu u toj crkvi; neko dete je počelo da plače. Posmatrao sam Terezu. Prišla je Viktoriji kao hipnotisana i rekla: „Da li će pred njom padati na kolena svi oni čija imena nisu zapisana u knjizi života? U knjizi žrtvenog jagnjeta?“

Na devojkju je to delovalo gotovo kao električni udar. Jedva se naslonila na najbližu klupu. Činilo se kao da će da se onesvesti. Tereza ju je uhvatila ispod ruke i povelala prema vratima. Vodič je požurila da im otključa. Razgledanje se, za njih, završilo ranije. Knjour se odvuкао za Terezom, ja sam ostao u crkvi. Vratio sam se do statue svetog Viktorina i razgledao sam klupu gde je pre toga sedela devojkja sa belom maramom oko vrata. Da li je to sigurno bila Viktorija? Setio sam se da ona Viktorija, devojkja sa crvenim naočarima, nikakvu maramu oko vrata nije imala.

(Sa češkog prevela Milena Mirkić)